

BÀI SỐ SÁU

LƯU BÌNH DIỄN CA 劉平演歌

1. TÁC TỘ NGỘ QUÁ
2. ÚC ÚC HỒ VẠN TAI
3. HỌC CHỮ
 - CHỮ GIẢ TÁ
 - CHỮ SÁNG TẠO
 - TỪ MỚI
4. PHÂN LOẠI CHỮ NÔM
5. PHỤ LỤC

I. TÁC TỘ NGỘ QUÁ 作祚遇遇

8	7	6	5	4	3	2	1
孛	了	刀	千	碎	迺	恸	碎
祚	了	土	千	汝	龔	碎	趨
孛	情	万	力	欺	博	拷	侯
遇	丘	万	士	博	呐	博	博
博	孛	精	博	趨	輔	杜	博
打	作	兵	打	制	盼	碎	庄
孛	博	博	干	覓	博	尫	朱
遇	打	打	干	孛	杜	待	碎

PHIÊN ÂM: TÁC TỘ NGỘ QUÁ

TÔI ĐI HẦU BÁC BÁC CHẰNG CHO TÔI NHỜ. TÔI NGHĨ BÁC ĐỒ, TÔI CHÍN ĐỢI MƯỜI TRÔNG. BÁC NÓI NĂM NAY BÁC ĐỒ. TÔI NHỚ KHI BÁC ĐI CHƠI, THẤY CHỮ THIÊN THIÊN LỰC SĨ, BÁC ĐÁNH CAN CAN ĐAO THỎ, VẠN VẠN TINH BINH BÁC ĐÁNH LIỄU LIỄU TÌNH KHÂU. CHỮ TÁC BÁC ĐÁNH CHỮ TỘ, CHỮ NGỘ BÁC ĐÁNH CHỮ QUÁ.

CHÚ THÍCH: Nơi cột 6, bản Nôm khác 萬又 (vạn hựu) chúng tôi thay bằng 万万 (vạn vạn).

II. ÚC ÚC HỒ VĂN TAI 郁郁乎文哉

8	7	6	5	4	3	2	1
塘	柴	衝	𠵼	浪	馬	我	郁
尼	𠵼	甘	浪	杜	博	碎	郁
平	柴	受	博	𠵼	打	𠵼	乎
𠵼	忙	倍	空	浪	𠵼	欺	文
𠵼	𠵼	还	杜	博	不	博	哉
𠵼	柴	𠵼	𠵼	杜	焉	𠵼	博
𠵼	𠵼	柴	扒	𠵼	𠵼	戈	打
家	塘	𠵼	飯	浪	博	亭	都
𠵼	意	𠵼	群	博	群	𠵼	都
主	碎	巾	者	空	𠵼	𠵼	平
	𠵼	𠵼	渚	杜	保	下	丈

NGUỒN : 啓定壬戌年季春 劉平演歌歌 河城廣盛堂新刻

Khải Định Nhâm Tuất niên Quý Xuân (1922) LƯU BÌNH DIỄN CA Hà Thành Quảng
Thịnh Đường tân khắc

PHỤ CHÚ

• Quý Xuân 季春 (1922) là tháng cuối mùa Xuân, tức tháng Ba.

• Cần phân biệt hai chữ gần giống:

季 (quý) nhỏ [bộ tử 子, số 39]; 3 tháng = 1 quý; 4 mùa = tứ quý 四季.

李 (lý) cây mận [bộ mộc 木, số 75].

PHIÊN ÂM : “ÚC ÚC HỒ VĂN TAI” bác đánh “ĐỒ ĐỒ BÌNH TRƯỢNG NGÃ”. Tôi nhớ khi bác đi qua đình thấy chữ “HẠ MÃ” bác đánh chữ “BÁT YÊN”. Thế bác còn dám bảo rằng bác đõ, một rằng bác đõ, hai rằng bác không đõ, ba rằng bác không đõ. Bốn bát

LÊ VĂN ĐẶNG
GIỚI THIỆU CHỮ NÔM CẤP MỘT

phan còn trả chưa xong, cam thụ bội hoàn, lạy thầy một lạy. Khăn gói thầy xin thầy mang lấy. Thầy đi đường ấy, tôi đi đường này. Bình nói : Thế là BẠI GIA KHI CHỦ .

III. HỌC CHỮ
A. CHỮ GIẢ TÁ (80%)

SỐ	CHỮ	HÁN VIỆT	NÔM	BỘ THỦ	NGHĨA	CHÚ THÍCH
168	碎	toái	tôi	thạch 石 112	đập vụn	mượn âm gần đúng
169	侯	hầu	hầu	nhơn 宀 9	tước hầu	mượn âm
170	博	bác	bác	thập 十 24	rộng	mượn âm
171	庄	trang	chẳng	nghiêm 广 53	nghiêm trang	mượn âm gần đúng
151	朱	chu	cho	mộc 木 75	đỏ	mượn âm gần đúng
172	杜	đỗ	đỗ	mộc 木 75	cây đỗ, cỏ thơm	mượn âm
173	待	đãi	đợi	xích 彳 60	đợi chờ	mượn / đọc nghĩa
146	呐	nột,niệt	nói	khẩu 口 30	reo hò	mượn âm gần đúng
174	欺	khi	khi	khiểm 欠 76	lừa dối	mượn âm, âm + nghĩa
175	制	ché	chơi	đao 刂 18	làm ra	mượn âm gần đúng
039	千	thiên	thiên	thập 十 25	ngàn (1000)	mượn âm + nghĩa
017	力	lực	lực,sức,sực, sực	lực 力 19	sức	mượn âm + nghĩa
043	士	sĩ	sĩ	sĩ 士 33	học trò	mượn âm + nghĩa
040	干	can	can, cơn	can 干 51	phạm, 10 can	mượn âm + nghĩa
015	刀	đao	đao, dao, đeo	đao 刀 18	dao	mượn âm + nghĩa
042	土	thổ, độ	thổ, đất	thổ 土 32	đất	mượn âm + nghĩa
176	打	đả	đánh	thủ 扌 64	đánh	mượn /đọc nghĩa
025	万	vạn	vạn, vản, vện	nhứt 一 1	muôn	mượn âm + nghĩa
177	精	tinh	tinh	mễ 米 119	tinh tế	mượn âm + nghĩa
178	兵	binh	binh	bát 八 12	binh lính	mượn âm + nghĩa
009	了	liễu	láo, lậu, lẻo, líu	quyết 丿 6	xong rồi	mượn âm + nghĩa
179	情	tình	tình	tâm 忄 61	tình	mượn âm + nghĩa
180	丘	khâu, kheo	khâu, kheo	nhứt 一 1	cái gò	mượn âm + nghĩa
181	作	tác	tác	nhơn 亻 9	làm	mượn âm + nghĩa
182	祚	tộ	tộ	thị 礻 113	phúc, lộc	mượn âm + nghĩa
183	遇	ngộ	ngộ	xước 辵 162	gặp	mượn âm + nghĩa
184	遇	quá	quá	xước 辵 162	hơn, lỗi	mượn âm + nghĩa
185	郁	úc	úc	áp 卩 163	rạng rỡ	mượn âm + nghĩa

LÊ VĂN ĐẶNG
GIỚI THIỆU CHỮ NỖM CẤP MỘT

186	乎	hồ	hồ, ôi	phiệt 丩 4	vậy, ôi, ư, rư	mượn âm + nghĩa
187	文	văn	văn	văn 文 67	văn	mượn âm + nghĩa
188	哉	tai	tai, toi	khẩu 口 30	vậy thay	mượn âm + nghĩa
189	都	đô	đô	áp 卩 163	kinh đô	mượn âm + nghĩa
190	平	bình	bình, bằng	can 干 51	bằng phẳng	mượn âm + nghĩa
022	丈	trượng	trượng	nhứt 一 1	10 thước cổ	mượn âm + nghĩa
191	我	ngã	ngã	qua 戈 62	ta	mượn âm + nghĩa
192	戈	qua	qua	qua 戈 62	cái mác	mượn âm
193	亭	đình	đình	đầu 宀 8	cái đình	mượn âm + nghĩa
024	下	hạ, há	hạ	nhứt 一 1	dưới, xuống	mượn âm + nghĩa
194	馬	mã	mã	mã 馬 187	ngựa	mượn âm + nghĩa
060	不	bất,phát,phủ	bất	nhứt 一 1	không, chẳng	mượn âm + nghĩa
195	焉	yên	yên	hoả 灺 86	sao, vậy	tiếng kèm
139	群	quần	còn	dương 羊 123	bầy	mượn âm gần đúng
196	盪	giám	giám, dăm	mãnh 皿 108	soi xét	mượn âm
197	保	bảo	bảo	nhơn 亻 9	gánh vác, giữ	mượn âm
198	浪	lãng, lang	lãng, lang, rãng	thuỷ 氵 85	sóng	mượn âm gần đúng
138	空	không	không	huyệt 穴 116	trống không	mượn âm + nghĩa
199	扒	bái	bát	thủ 扌 64	bới ra	mượn âm gần đúng
200	飯	phạn	phạn, cơm	thực 食 184	cơm	mượn âm + nghĩa
124	者	giả	giả, trả	lão 老 125	ấy	mượn âm
142	渚	chử	chưa, chữa	thuỷ 氵 85	bãi nhỏ	mượn âm gần đúng
201	衝	xung	xong	hành 行 144	đường cái	mượn âm gần đúng
202	甘	cam	cam	cam 甘 99	cam chịu	mượn âm + nghĩa
203	受	thụ	thụ	hựu 又 29	vâng chịu	mượn âm + nghĩa
204	倍	bội	bội	nhơn 亻 9	gấp nhiều lần	phản bội, gấp bội
205	还	hoàn, toàn	hoàn, toàn	xước 辶 162	trở lại	phòn thể 還 (hoàn)
056	巾	cân	khăn	cân 巾 50	khăn	đọc nghĩa
206	忙	mang	mang	tâm 心 61	mang	mượn âm
207	塘	đường	đường	thổ 土 32	cái đê	mượn âm
208	意	ý	ý, ấy	tâm 心 61	ý chí	mượn âm + nghĩa
209	尼	ni	này	thi 尸 44	sư nữ	mượn âm gần đúng
210	敗	bại	bại	phộc 支 66	đổ nát	mượn âm + nghĩa
211	家	gia	gia, nhà	miên 宀 40	nhà	mượn âm + nghĩa

LÊ VĂN ĐẶNG
GIỚI THIỆU CHỮ NÔM CẤP MỘT

212	主	chủ	chủ	chủ 、 3	người chủ	mượn âm + nghĩa
-----	---	-----	-----	---------	-----------	-----------------

B. CHỮ SÁNG TẠO (20%)

SỐ	NÔM	ÂM	THÀNH PHẦN	CHÚ THÍCH
212	𠂇	đi	Ý 去 (khứ) + âm 多 (đa)	chuyển âm: đa → đi
213	𠂈	nhờ	Ý 卜 (tâm) + âm 如 (như)	chuyển âm: như → nhờ
214	𠂉	nghĩ, nghi	Ý 扌 (thủ) + âm 考 (nghi)	chuyển âm: nghi → nghĩ
215	𠂊	chín	Ý 九 (cửu) + âm 參 (chân)	chuyển âm: chân → chín
216	𠂋	mười	Ý 什 (thập) + âm 邁 (mại)	viết tắt 邁 → 𠂋
217	𠂌	trông	Ý 望 (vọng) + âm 童 (long)	chuyển âm: long → trông
218	𠂍	năm	Ý 年 (niên) + âm 南 (nam)	chuyển âm: nam → năm
219	𠂎	nay	Ý 今 (kim) + âm 尼 (ni)	chuyển âm: ni → nay
220	𠂏	nhớ	Ý 卜 (tâm) + âm 女 (nữ)	chuyển âm: nữ → nhớ
221	𠂐	thấy	Ý 見 (kiến) + âm 体 (thể)	chuyển âm: thể → thấy
222	𠂑	chữ	Ý 字 (tự) + Ý 字 (tự)	hội ý, 字 (tự) = chữ
223	𠂒	chữ	Ý 字 (tự) + âm 宁 (trữ)	chuyển âm: trữ → chữ
224	𠂓	thế	Ý 力 (lực) + âm 世 (thế)	chuyển âm: thế → thê
225	𠂔	một	沒 (một) → 𠂔	mượn âm và viết tắt
226	𠂕	hai	Ý 二 (nhị) + âm 台 (thai)	chuyển âm: thai → hai
227	𠂖	ba	Ý 三 (tam) + âm 巴 (ba)	chuyển âm: ba → ba
228	𠂗	bốn	Ý 四 (tứ) + âm 本 (bổn)	chuyển âm: bổn → bốn
229	𠂘	láy	Âm 礼 (lễ) + âm 以 (dĩ)	hội âm, 以 (dĩ) láy
230	𠂙	lạy	Ý 𠂙 (bái) + ý 礼 (lễ)	𠂙 là dị dạng của 拜 (bái)
231	𠂚	gói	Ý 扌 (thủ) + âm 会 (cối)	会 là dị dạng của 會 (cối)
231	𠂛	xin, xiên	Ý 口 (khẩu) + âm 千 (thiên)	trùng hợp: 𠂛 (mì)
233	𠂜	là	羅 (la) → 𠂜 (là)	mượn âm và viết tắt

CHÚ THÍCH : Phân chi âm của một chữ sáng tạo có thể dùng làm chữ **GIẢ TÁ**. Thí dụ:

多 (đa) đi

參 (chân) chín

南 (nam) năm

如 (như) nhờ

邁 (mại) mười

尼 (ni) nay

考 (nghi) nghĩ, nghi

童 (long) trông

女 (nữ) nhớ

LÊ VĂN ĐẶNG
GIỚI THIỆU CHỮ NÔM CẤP MỘT

体(thể) tháy	台(thai) hai	会(cối) gỏi
宁(trữ) chữ	巴(ba) ba	以(đĩ) lầy [đọc nghĩa]
世(thế) thể	本(bổn) bốn	礼(lễ) lầy

B. TỪ MỚI

THIÊN THIÊN 千千 : hàng ngàn .

VẠN VẠN 万万 : hàng vạn [萬 (vạn) → 万] .

TINH BINH 精兵 : lính được luyện tập tinh nhuệ.

CHÍN ĐỢI MƯỠI TRÔNG 尙待迨穉 : luôn luôn trong đợi, mong muốn .

TÁC TỘ NGỘ QUÁ 作祚遇遇 : chữ TÁC lẫn lộn với chữ TỘ , chữ NGỘ lẫn lộn với chữ QUÁ .

ÚC ÚC HỒ VẦN TAI 郁郁乎文哉 : Ôi văn vẻ rạng rỡ thay !

BÁT PHẠN 扒飯 : chén cơm .

CAM THỤ 甘受 : cam chịu nhận lầy

BỘI HOÀN 倍还 : trả lại gấp bội [nhiều lần]

KHĂN GÓI 巾搵 : hành lý

BẠI GIA KHI CHỦ 敗家欺主 : nát nhà dối chủ

IV. PHÂN LOẠI CHỮ NÔM

Xét một chữ Hán ta lưu ý đến *hình dáng, âm Hán-Việt và nghĩa* của chữ đó.

Trong giai đoạn đầu, chữ giả tá, mượn tạm, được dùng khá nhiều. Lần lần, chữ sáng tạo thay thế chữ giả tá, làm chữ Nôm trong sáng hơn. Chữ Nôm chia ra làm hai loại chính :

CHỮ VAY MƯỢN HAY GIẢ TÁ (mượn tạm) và CHỮ SÁNG TẠO .

Chữ GIẢ TÁ : Có bốn trường hợp vay mượn nguyên dạng chữ Hán làm chữ Nôm :

1. chỉ mượn âm đọc : 碎侯博庄朱杜待呐欺制戈群盪保浪扒者渚衝柴搵忙尼
2. chỉ mượn ý nghĩa : 打巾
3. mượn cả hai, âm và nghĩa : 千力士干刀土万精兵了情丘作祚遇遇郁乎文哉都平丈我亭下馬不焉空甘受倍还塘敗家主
4. mượn tự dạng : 吓(mi) → 吓(xin, xiên) [xem giải thích khác : số 3 bên dưới]

Chữ Nôm Sáng Tạo :

1. Mượn âm hay nghĩa chữ Hán và viết gọn ; thí dụ :

沒 (mọt) → 𠂔, 羅 (la) → 𠂔 (là)

2. Gồm hai thành phần **chỉ âm** và **chỉ nghĩa** ; thí dụ :

𠂔 (đĩ) = Ý 去 (khứ) + âm 多 (đa)

𠂔 (nhờ) = Ý 卜 (tâm) + âm 如 (như)

3. Trùng hợp với chữ sẵn có : 吓(mi) ; 吓(xin, xiên) = Ý 口 (khẩu) + âm 千 (thiên)

V. PHỤ LỤC

HAI TRANG ĐẦU LƯU BÌNH DIỄN CA

天光雲淨君子去双茄浩課国泰民安科
場翔選文規武碎妝習昔黼固仁弘楊礼
刘平伴同窓焄册孝行匹秋裋計共槓檢
歪傷几情深羨重朱弘刘吏占榜鑽羨朋
友道媠鍾意鍼庄庄掣几固仁迕分空舌
勸盼底夕籠自千古丕固詩浪包菅交情
易余悉且欺遠望拱醜蒙祖宗啞啞群籠
底貧賤之交不可忘英媿些劍源術房沛

1B

刘平

河城廣盛堂新刻

劉平演歌

1A

啓定壬戌年季春

[1a]

啓定壬戌年季春
劉平演歌
河城廣盛堂新刻

Khải Định Nhâm Tuất Niên Quý Xuân (1922)

LƯU BÌNH DIỄN CA

Hà thành Quảng Thịnh Đường Tân Khắc

[1b]

天光雲淨君子無双茄浩課国泰民安科
場翔選文規武碎妝習昔黼固仁弘楊礼
刘平伴同窓焄册孝行匹秋裋計共槓檢
歪傷几情深羨重朱弘刘吏占榜鑽羨朋
友道媠鍾意鍼庄庄掣几固仁迕分空舌
勸盼底夕籠自千古丕固詩浪包菅交情
易余悉且欺遠望拱醜蒙祖宗啞啞群籠

底貧賤之交不可忘英媿些劍溲術房沛

Thiên quang vân tịnh. Quân tử vô song.

Nhà nước thuở quốc thái dân an, khoa trường mở tuyển văn kén võ.

Tôi nhớ xưa tích cũ, có hai chàng Dương Lễ, Lưu Bình, bạn đồng song đèn sách học hành, ba thu lẻ kể cùng chẵn gối.

Trời thương kẻ tình thâm nghĩa trọng, cho chàng Lưu lại chiếm bảng vàng. Nghĩa bằng hữu đạo vợ chồng ấy nên chẳng chẳng xiết. Kẻ có nhân mười phần không thiệt. Khuyên nay để làm [gương] ghi từ thiên cổ.

Vậy có thơ rằng: “Bao quản giao tình dễ mấy lòng. Đến khi viễn vọng cũng trong mong. Tổ tông lời nói còn ghi để: ‘Bàn tiện chi giao bất khả vong’ “

[Dương và Lưu nói] “Anh em ta kiếm lối về phòng. Phải ...”

HẾT BÀI SÁU